

Никша СТИПЧЕВИЋ

О ДРАГОСЛАВУ МИХАИЛОВИЋУ

У српској књижевности глас Драгослава Михаиловића је сасвим особен. Такву особеност Михаиловић је стекао снагом свога карактера и свога дара. Многа даровитост би била угуљена у неприликама и невољама којима је друштво настојало да потоши ову књижевну свест која је хтела и хоће да слободно мисли. Била је потребна посебна жилавост, коју махом има моравски човек, да издржи оно што је Михаиловић преживео.

Када сам давне 1967. године прочитао први текст Драгослава Михаиловића, сабир шест приповедака у књизи *Фреде, лаку ноћ*, коју је објавила Матица српска, нисам одмах могао уочити, а зато нисам ни позван као обичан читалац наше књиге, у ком правцу ће се развити књижевни свет Драгослава Михаиловића. Потоња књига, роман *Кад су цвешале њикве*, објављен 1968. године, такође у Матизи српској, већ ме је упутио на оно што ћу покушати да данас кажем. А *Пејтријин венац* (1975) и роман *Чизмаш* сасвим су ме учврстили у једном читалачком уверењу. Кажем читалачком, јер не држим да припадам часном кругу књижевних критичара.

Драгослав Михаиловић јесте на челу оног круга српских списатеља који су креули у потрагу за откривањем и смештањем у књижевни простор оних видова наше стварности којима око књижевника није до тада поклањало пажњу. Потреба за сазнавањем свих станишта у којима се води борба за егзистенцију, надношење над грубље, или грубе, видове стварног дешавања, већма матријалних, или чак физиолошких услова живљења, имало је и полемичко обележје. Жељу да се открије да није светло у земљи која је палила идеолошка и заблудна светлила. Чинило ми се да је у исходишту покретања уметничке имагинације Драгослава Михаиловића и жеља да призори које он гради не остану какви јесу у стварности, да књижевност послужи за мењање стварнога. У тим временима књижевност и јесте била својерстан политички ангажман. Јер политике и нисмо имали. Бар ми обични људи се нисмо могли њоме бавити. Једна друкчија Србија, која се махом не види, или је није видела књижевност, оживела је у делу Драгослава Михаиловића.

Сам одбир исечка стварности за предмет уметничког казивања јесте по себи естетичка чињеница. Истина – примарна, али естетичка јесте. Сетимо се само какву је револуцију у уметничком поимању света значило

приказивање говеђих полутки у барокном сликарству, или пејсаж француских импресиониста. Или пак свет париског подземља у големом роману Виктора Игоа *Јадници*. Једну такву револуцију видим и у делу Драгослава Михаиловића.

Слободан сам да присподобим улогу оваквог вида српске књижевности са улогом коју је имао, са нешто измењеним социјалним и књижевним знаком, неореализам у италијанској књижевности и у италијанском филму. С Васком Пратолинијем, Виторинијем, Павезеом, али у првом реду с Пратолинијем, ускочили су у просторе књижевности мали градски људи, скутрени у улицима које су притисли векови и којима још од Бокачових времена није писац, није песник пролазио и није их песник видео. *Via del Corno* у Фиренци по Пратолинију је постала песнички стег прве неорелистичке генерације. Она је створила мит тог малог градског човека, кога као да је живот заборавио, напустио и осудио. Неорелистички филм га је послао у бучни свет рекламе и отворио је Италију изнутра, што је, као и увек, забринуло усукане добромисленике и онеспокојило их за лепо име Италије. Једнако тако Драгослав Михаиловић је отворио Србију изнутра. Откривајући мале и туробне истине о српском човеку, Михаиловић је водио полемику из друштвеног реда, а својим приказивањем пакленице Голог отока подигао велику хуманистичку отпужницу против стаљинистичког антистаљинизма. Варошица моравске Србије постала је део наше књижевне свести. Михаиловић је њој подигао споменик. Тај чудесни свет око Мораве, тај жилави и упорни човек, тако драг свакоме ко хуманистички мисли, јер га је најчешће пратила несрећа за коју сам није био крив, тај човек и тај свет је стекао људско и књижевно достојанство у Михаиловићевом делу.

Михаиловић је допринео и оживљавању, управо својом литературом, старог идеала хуманизма, који је постао и део свести европског песништва. Песници и књижевници јесу кнежеви једног народа, као што су мислили и Петрарка и Бокачо. А политички кнежеви јако греше ако занемарују ту чињеницу. Јер – »Litteris servabitur orbis«.